

Список використаних джерел

1. Калініна Л. М. Управління та громадянське самоврядування закладу загальної середньої освіти. Енциклопедія освіти : 2-ге вид., допов. та перероб. / Нац. акад. пед. наук України; гол. ред. В.Г. Кремень. Київ: Юрінком Інтер, 2021. 1144 с.
2. Машбиць Ю. І. Динамічний розподіл функцій управління учбовою діяльністю між учителями та учнями й психологічний механізм навчання. *Педагогічна і психологічна науки в Україні* : зб. наук. праць до 15-річчя АПН України у 5 томах. Том 3. Психологія, вікова фізіологія, дефектологія. Київ : Педагогічна думка, 2007. 376 с.
3. Савченко О. Я. Дидактика початкової освіти : підручник для вищих навчальних закладів. Київ : Грамота, 2013. 504 с.
4. Філософський енциклопедичний словник / Інститут філософії ім. Г.С. Сковороди НАН України. Київ : Абрис, 2002. 742 с.

Вашуленко Оксана Вікторівна,

науковий співробітник

відділу початкової освіти імені О. Я. Савченко

Інституту педагогіки НАПН України,

м. Київ

ПАТРІОТИЧНЕ ВИХОВАННЯ МОЛОДШИХ ШКОЛЯРІВ ЗАСОБАМИ ХУДОЖНЬОЇ ЛІТЕРАТУРИ НА УРОКАХ ЛІТЕРАТУРНОГО ЧИТАННЯ

Патріотичне виховання особистості є одним із пріоритетних напрямків державної політики України. Це підтверджують державні документи: Концепція національно-патріотичного виховання в системі освіти (Затверджено наказом МОН України від 06.06.2022, №527), Концепція розвитку освіти України на період 2015–2025 рр., Держаний стандарт початкової освіти, у яких визначені мета і основні завдання національно-патріотичного виховання в системі освіти України. Зокрема, Концепція Нової української школи передбачає виховання здобувача загальної середньої освіти як «патріота з активною позицією, який діє згідно з морально-етичними принципами і здатний приймати відповідальні рішення, поважає гідність і права людини» [5, с. 6].

Зазначимо, що тема національної єдності є особливо актуальною на сучасному етапі, у період відстоювання державної незалежності та боротьби з російськими терористами, які розв'язали війну. Адже від свідомої патріотичної позиції українців залежить безпека та самостійність нашої держави.

У сучасній початковій школі ідеї патріотичного виховання органічно вписуються у зміст і методику навчальної роботи. Цей напрям виховання в початковій школі має на меті формування в дітей знань і уявлень про українське суспільство, рідний край, виховання в них позитивного особистісного ставлення до цінностей і символів Української держави, національної самосвідомості, почуття любові до рідної землі, поваги до українського народу, шанобливого ставлення до української мови, цікавості до української культури, літератури, звичаїв, традицій тощо. Українська система освіти своїм змістом, організацією, педагогічними засобами має цілеспрямовано утверджувати цінності української національної ідеї.

Відомо, що молодший шкільний вік є найбільш сприятливим віковим періодом для виховання дитини. Тому важливо використати потенційні можливості цього вікового періоду для формування патріотизму. Зауважимо, що патріотичне виховання – планомірний, неперервний процес, який не є одноразовою бесідою чи заходом. Цілі патріотичного виховання мають реалізуватися на засадах системного підходу, важливо постійно давати учням можливість продемонструвати власну патріотичну позицію, вчинок, поведінку тощо. З цією метою доцільно використовувати в освітньому процесі демократичні, гуманні методи і форми роботи, міжпредметні зв'язки змісту і методик різних освітніх галузей, розширювати зв'язки дітей із соціумом, залучати їх до різних проєктів.

Художня література має унікальні можливості впливу на особистість дитини та її патріотичне виховання, оскільки засобами художнього слова впливає на уяву, розуміння, пізнання й емоції дитини, дає приклади поведінки для наслідування, демонструє патріотичні цінності в дії тощо. Уроки літературного читання створюють належні умови для реалізації завдань патріотичного виховання молодших школярів, адже діти опрацьовують твори, які цьому сприяють.

Наведемо приклади художніх творів, які подано в підручниках «Українська мова та читання. Ч. 2» для 2–4 класів [1; 2; 3] й креслимо основні методичні аспекти реалізації завдань патріотичного виховання молодших школярів засобами текстового та методичного апарату цих підручників.

Перші уроки літературного читання в початкових класах присвячені розширенню і поглибленню знань учнів про найважливіші державні символи – Прапор і Герб України, Державний Гімн України, вихованню почуття поваги до національної символіки. Мета цієї роботи – створити передумови для розуміння молодшими школярами того, що символи нашої держави мають славу історію; вони засвідчують, що українці – давній і волелюбний народ; символи держави треба знати і шанувати. Найголовніша мета роботи над текстом Державного Гімну України полягає в тому, щоб діти добре усвідомили значення цього символу нашої держави в житті як усього українського народу, у його прагненні здобути державну незалежність України, так і кожного українця зокрема; щоб вони прониклися до нього високою повагою і, беручи участь у різних урочистостях, де виконується Гімн, активно і з задоволенням прилучалися до його виконання, а також відповідно поводитися як гідні громадяни своєї держави. Така робота сприятиме формуванню у свідомості учнів ідеї державності, яка полягає у визнанні цінності власної незалежної держави. Відомо, що без держави немає нації, немає мови, а без мови нівелюються національна культура, історія, традиції.

Патріотичну тематику художньо презентують у підручниках твори різних жанрів. Палітра виховних аспектів, закладена в цих творах, досить широка і змістовна. Зокрема, тема виховання любові до родини, Батьківщини, України розгортається у таких розділах підручників: «Моя родина – це наша слава Україна» [1]; «Україна – це я, це ти, це ми» [2]; «Гордість і слава України» [3].

Значні можливості для патріотичного виховання мають твори усної народної творчості, які відображають життя українського народу, знання про природу, погляди, ідеали, вірування, світ думок, уявлень, почуттів і переживань. Так, на уроках літературного читання учні ознайомлюються із народними колисковими піснями [1, с. 40]. Це перші уроки духовності, моральності, шанобливого ставлення до рідних та свого краю. Українське слово увібрало, зберегло й донесло з глибини минулих століть народну мудрість, яка відображена в

народних прислів'ях і приказках. Учні ознайомляться з прислів'ями, у яких передано досвід народу, повчання, поради, застереження [1, с. 46; 2, с. 34–35]. Твори усної народної творчості мотивують дітей до уважного, зацікавленого вивчення рідної мови, виховують любов і повагу до рідного слова, бажання вивчати рідну мову, щоденно черпати з її глибини багатства, продовжувати традиції українського народу, оберігати цей неоціненний скарб. У процесі опрацювання на уроках літературного читання фольклорних творів доцільно пояснити учням, що багатство і розмаїття народної творчості свідчить про мудрість і талановитість українського народу, а знання і трепетне ставлення до них стане запорукою збереження цього багатства для майбутніх поколінь.

У милозвучних поезіях Тараса Шевченка, Лесі Українки, Олександра Олеся та ін. учні прочитають про красу української природи. У творах сучасних українських письменників діти читатимуть про красу і любов до Батьківщини, України, української мови; поглиблять свої знання про українські народні символи і традиції, культурні цінності і надбання нашого народу, про народну творчість, про видатних українців – Івана Франка, Катерину Білокур, Марію Приймаченко, Леоніда Каденюка та ін. У процесі аналізу та інтерпретації прочитаних творів дітям відкривається багата і красива українська земля, мелодійна українська мова, українська культура, що, безумовно, є джерелом патріотичного виховання учнів початкових класів.

Читаючи вірші, оповідання, колядки, щедрівки, веснянки, учні матимуть можливість збагатити свої знання про улюблені свята українського народу – Різдво, Великдень та ін.

У підручниках подано легенди рідного краю, твори, які дають можливість привернути увагу учнів до історії рідного краю, походження географічних назв, що сприяє розвитку кругозору і національної свідомості.

Виховувати любов до рідного краю покликані, наприклад, такі твори з підручників літературного читання: «Добрий день, матусю Україно!» Н. Рибальської, «Прапор» Н. Поклад [1, с. 81–82], «Україна» Л. Повх [1, с. 92], «Україна» М. Савки, «Наша країна – Україна» Є. Гуменко [2, с. 142–145], «Квіти з Петриківки» З. Мензатюк [2, с. 151–152], «Україні» М. Лукинюка [3, с. 132] та ін.

У формуванні національної свідомості не можна оминати проблеми мови. Молодші школярі мають усвідомити, що без володіння державною мовою неможливо стати повноцінним громадянином своєї держави, патріотом України, інтелігентною людиною, кваліфікованим спеціалістом, адже рідна мова є душею нації, її духом. Тож у підручниках подано художні твори про красу і велич української мови. Це, наприклад, твори В. Верховеня «Українська мова», А. Григорука «Мудра мова» [2, с. 87–90], М. Магери «Чубчик» [2, с. 146–148], М. Яновської «Наша мова», Д. Білоуса «Дивне розмаїття», А. Майданюк «Звідки приходять слова?» [3, с. 132–134] та ін. Під час читання творів про рідну мову варто спонукати учнів до рефлексивного міркування «Що я можу зробити для розквіту рідної мови?».

Формуванню в молодших школярів розуміння таких засадничих принципів патріотичного виховання, як відданість рідній Батьківщині, гордість за її соціокультурні та історичні здобутки сприятиме читання творів про славетних українців, внесок українців у досягнення науки, культури і спорту.

Отже, роль патріотичного виховання молодших школярів в освітньому процесі є надзвичайно важливою, оскільки саме цей вік є сенситивним періодом для формування загальнолюдських та національних цінностей. Художні твори для дітей є одним із

ефективних засобів формування патріотизму та національно свідомої позиції молодших школярів, оскільки художнє слово пробуджує в дітей патріотичні почуття, повагу до героїчного, переконує в тому, що за будь-яких історичних часів у житті завжди є місце для подвигів, вірного служіння рідному народу та Батьківщині. Крім зазначеного, художні тексти допомагають дітям усвідомити важкі, деколи незрозумілі, тривожні події чи емоції в доступному сюжеті, моделях поведінки героїв.

Список використаних джерел

1. Вашуленко О. Українська мова та читання: підручник для 2 класу закладів загальної середньої освіти (у 2-х частинах). Ч. 2. Київ: Видавничий дім «Освіта», 2019. 144 с.
2. Вашуленко О. Українська мова та читання: підручник для 3 класу закладів загальної середньої освіти (у 2-х частинах). Ч. 2. Київ: Видавничий дім «Освіта», 2020. 160 с.
3. Вашуленко О. Українська мова та читання: підручник для 4 класу закладів загальної середньої освіти (у 2-х частинах). Ч. 2. Київ: Видавничий дім «Освіта», 2021. 168 с.
4. Концепція національно-патріотичного виховання в системі освіти [електронний ресурс]. Режим доступу: <https://zakon.rada.gov.ua/rada/show/v0527729-22#Text>
5. Міністерство освіти і науки України (2016) Нова українська школа. Концептуальні засади реформування середньої школи. <https://mon.gov.ua/storage/app/media/zagalna%20serednya/nova-ukrainska-shkola-compressed.pdf>

Листопад Наталія Петрівна,

науковий співробітник

відділу початкової освіти імені О. Я. Савченко

Інституту педагогіки НАПН України,

м. Київ

ОРГАНІЗАЦІЯ ОБЧИСЛЮВАЛЬНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ МОЛОДШИХ ШКОЛЯРІВ НА ОСНОВІ МІЖПРЕДМЕТНИХ ЗВ'ЯЗКІВ

Упродовж тривалого часу розвитку педагогічної теорії і практики міжпредметні зв'язки залишаються в колі наукової уваги. Сутність міжпредметних зв'язків, їх функції та методики застосування розглядалися як у класичній дидактиці (Я. Коменський, Д. Локк, Й. Песталоцці, К. Ушинський), так і в сучасних наукових розвідках (Н. Захарова, В. Науменко, В. Паламарчук, О. Савченко та інші).

Описуючи сутність міжпредметних зв'язків, О. Савченко зазначає «Методологічною основою міжпредметних зв'язків є філософське положення про цілісність світу природи, об'єктивно існуючі зв'язки між природою і людиною, між різними формами пізнання, взаємозумовленість процесів, що відбуваються в природі, науці, суспільстві, культурі, виробництві» [2, с. 7].

Міжпредметні зв'язки є важливим ресурсом навчання, що сприяє забезпеченню цілісності результатів початкової освіти та переносу умінь у нові ситуації. Необхідність використання міжпредметних зв'язків зазначена у Типовій освітній програмі для початкової школи [3, с. 3].

Засоби реалізації міжпредметних зв'язків в процесі навчання можуть бути різними: запитання, завдання, задачі, проблемні ситуації, пізнавальні задачі, навчальні проекти міжпредметного характеру тощо.